

врахувала факту представництва їх в Раді Ліги Націй. Цей документ був непростим, але важливим для вивчення та розуміння історії та міжнародних відносин. Окреслений напрям потребує чіткіших досліджень надалі.

Список використаних джерел

1. Черчилль В. Спогади про Другу світову війну. Вінстон Черчилль (у 2х томах). Буча : Вид-во Жуп., 2024. 496 с.
2. Лук'янюк В. Версальський договір. Цей день в історії. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0628N/>.
3. Кіссінджер Г. Дипломатія. Київ : КМ-Букс, 2021. 864 с.
4. Рудяченко О. Вільгельм фон Габсбург. 2. Претендент на український престол. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3667949-vilgelm-fon-gabsburg-2-pretendent-na-ukrainskij-prestol.html>
5. Марголін А. Україна и политика Антанты(записки еврея и гражданина). Берлін: С. Ефрон, 1922. 397 с.
6. Дедурін Г. Міжнародно-правове визначення статусу національних меншин у країнах Центральної та Східної Європи в межах Версальської системи // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2022. № 2(97). С. 269–281.
7. Jindřich Dejmeš František Kolář, Jan Němeček. Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920. Praha : Ústav mezinárodních vztahů: Karolinum: Historický ústav Akademie věd ČR. 390 p.

Володимир ВЛАДИКА

*здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства Тернопільського
національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

НЕДОЛІКИ ЛІГИ НАЦІЙ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ПІЗНІШІ МІЖНАРОДНІ АЛЬЯНСИ, ВКЛЮЧАЮЧИ НАТО

Ліга Націй (далі – ЛН) заснована після Першої світової війни з метою підтримання миру та безпеки у світі. Однак, незважаючи на свої благородні наміри, ЛН зазнала численних недоліків, які призвели до її невдачі у запобіганні подій, що спричинили Другу світову війну. Багато країн-членів ЛН не завжди дотримувалися її рішень та угод, що підірвало її авторитет і вплив. Крім того, важливі країни, як-от: Сполучені Штати Америки, не приєдналися до організації, що послаблювало її ефективність. Деякі країни-учасники також не мали достатньої мотивації для дотримання умов договорів, підписаних у рамках ЛН. Коли конфлікти виникали, ЛН часто була не в змозі ефективно втрутитися, оскільки не мала власних збройних сил для примусу. Іноді вона діяла повільно і неадекватно, що давало агресивним державам можливість діяти безкарно. Усе це призвело до того, що ЛН втратила довіру і врешті-решт виявилася неспроможною запобігти Другій світовій війни.

Ключовим недоліком ЛН була відсутність ефективних механізмів для забезпечення виконання своїх рішень. ЛН не володіла власними збройними силами, що означало, що її рішення з приводу використання сили в кризових ситуаціях залежали від готовності держав-членів до військових дій. Це було критично важливим, оскільки у випадку агресії жодна з країн не була зобов'язана брати участь у конфлікті, що призводило до паралічу в прийнятті рішень. У результаті, коли ЛН спробувала застосувати економічні санкції або інші заходи, їх реалізація часто натрапляла на опір держав, які не були готові втручатися у військові конфлікти.

Ця ситуація продемонструвала, що навіть при наявності міжнародних домовленостей, якщо немає механізмів для примусу, такі угоди можуть залишатися лише на папері. Більш того, відсутність спільних військових сил також призвела до втрати довіри до ЛН з боку тих, хто вважав, що організація не

здатна захистити їхні інтереси. Це створило враження безкарності для агресорів, які використовували цю ситуацію для подальшого розширення своїх територіальних амбіцій. Тому уроки, отримані з цього досвіду, залишаються надзвичайно важливими для сучасних міжнародних організацій, які прагнуть забезпечити стабільність і мир у світі [1, с. 21].

Крім того, коли ЛН ухвалювала санкції або рішення про застосування сили, держави часто ігнорували їх. Наприклад, у випадку італійської агресії в Абіссинії в 1935 р. ЛН оголосила про економічні санкції, але багато країн, включаючи Великобританію і Францію, не виявили готовності підтримати ці рішення. Ця ситуація продемонструвала, що відсутність механізмів для примусу до виконання рішень підриває довіру до ЛН як організації, здатної підтримувати мир. Більше того, у разі непокори, ЛН не мала засобів для реагування, що викликало відчуття безкарності серед агресорів і сприяло подальшому зростанню міжнародної напруженості [2].

Політичні розбіжності серед великих держав також стали серйозною перешкодою для ефективності ЛН. Відмова США від участі в ЛН суттєво знизила її легітимність та можливості впливати на міжнародну політику. Американське невтручання означало, що ЛН позбулася потужного союзника, здатного підтримувати свої рішення. Це також підкреслило важливість наявності єдності між великими державами, оскільки їхні інтереси часто були розділені [3, 50]. Додатково, СРСР, хоча й приєднався до ЛН у 1934 р., мав свої власні політичні інтереси, які суперечили загальним цілям організації. Наприклад, конфлікт між Радянським Союзом і Японією в Маньчурії став очевидним, коли ЛН не змогла знайти консенсус у питанні реагування на агресію. Такі ситуації ставили під сумнів саму ефективність ЛН як миротворчої сили. Відсутність згуртованості та координації серед великих держав продемонструвала, що навіть найкращі наміри можуть призвести до провалу, якщо немає політичної волі до співпраці [3, с. 51].

Уроки, отримані з невдач ЛН, стали основою для створення Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) у 1945 р. ООН намагалася усунути недоліки Ліги, впроваджуючи нові механізми для забезпечення міжнародного миру. Одним із значних нововведень стала концепція миротворчих місій, яка дозволила ООН реагувати на кризи в більш проактивний спосіб. Зокрема, завдяки можливості відправлення миротворчих сил, ООН здобула здатність втручатися в конфлікти, що дозволяло їй підтримувати мир і безпеку в різних регіонах світу. Крім того, ООН запровадила механізми колективної безпеки, що передбачали спільні дії держав у разі загрози миру. Це дало можливість краще координувати зусилля держав-учасниць, що підвищило ефективність міжнародної реакції на агресію. Окрім військових аспектів, ООН також акцентувала увагу на розвитку дипломатії та мирних переговорів, вважаючи їх основними інструментами для розв'язання конфліктів. Таким чином, завдяки врахуванню помилок минулого, ООН змогла стати більш адаптивною та ефективною організацією у порівнянні з Лігою Націй [3, 53].

Однак, незважаючи на ці нововведення, питання політичної волі великих держав залишалося критичним. Вето постійних членів Ради Безпеки ООН часто заважало прийняттю рішень і ускладнювало реагування на глобальні кризи. Це свідчить про те, що навіть у рамках нової організації, ЛН залишила певні «шрами» на міжнародній системі, які ще довго потребували лікування. Наприклад, конфлікти в Єгипті та Середземномор'ї, де Рада Безпеки не змогла прийняти однотайні рішення, показали, що виклики, з якими стикалася Ліга, залишалися актуальними. Ситуація з правом вето підкреслила, що навіть із наявністю нових механізмів для підтримання миру, їх реалізація залежить від політичних інтересів і стратегічних розрахунків великих держав. Це, в свою чергу, породжувало відчуття безсилля у менших країн, які очікували на

підтримку з боку міжнародної спільноти. Більше того, бездіяльність ООН в критичних ситуаціях, таких як конфлікти в Руанді та Східному Тиморі, ставила під сумнів її здатність виконувати свою місію з підтримки миру. Таким чином, незважаючи на вдосконалення, система міжнародної безпеки все ще потребувала подальшої реформи та адаптації, щоб вирішити спадщину, залишену Лігою Націй [4, с. 180].

Формування НАТО в 1949 р. стало безпосередньою відповіддю на невдачі ЛН і загрозу радянської експансії. НАТО запровадило концепцію колективної безпеки, згідно з якою напад на одного члена альянсу вважається нападом на всіх. Це створило необхідний механізм для оперативної реакції на зовнішні загрози, що ЛН не могла забезпечити. Наявність чітко визначених військових зобов'язань серед держав-членів НАТО забезпечила більш стабільну і надійну систему колективної оборони. Завдяки цій концепції, країни-учасниці змогли діяти з єдиною метою, що підвищило їхню взаємну довіру та готовність до спільних дій. Це також надало потужний сигнал потенційним агресорам про те, що напад на одного з членів альянсу призведе до рішучої і колективної відповіді всіх інших країн. У результаті, НАТО не лише посилило військову безпеку своїх членів, але й стало важливим інструментом у формуванні стабільності у Європі під час Холодної війни. Також, альянс спрямував свої зусилля на розвиток співпраці у сферах політики, економіки і безпеки, що сприяло зміцненню зв'язків між державами і створенню спільного підходу до вирішення міжнародних викликів [5, с. 190].

Ця структура стала важливим інструментом для політичного діалогу між державами-учасниками, що дозволяло уникати конфліктів і забезпечувати безпеку. Підтримка взаємодії між членами альянсу, включаючи спільні військові навчання і координацію стратегій, зміцнила міжнародну безпеку. Спільні навчання не лише покращили військову готовність, але й сприяли зміцненню довіри між країнами, які часто зіштовхувалися з різними політичними та культурними викликами. Більше того, НАТО стало прикладом для інших міжнародних організацій, демонструючи, як політична і військова інтеграція можуть підвищити рівень безпеки в умовах глобальних викликів. Альянс також активізував зусилля щодо діалогу з країнами, що не є його членами, заохочуючи їх до співпраці у питаннях безпеки, що призвело до створення нових партнерств і стратегічних альянсів. Важливо зазначити, що в умовах зростаючих загроз, таких як тероризм і кіберзлочинність, НАТО адаптувало свої підходи, інтегруючи нові технології та стратегії для ефективної протидії цим викликам. Таким чином, організація не лише відповіла на історичні виклики, але й стала динамічним гравцем у сучасному світі, впливаючи на розвиток глобальної архітектури безпеки [6, 55].

Досвід ЛН надає важливі уроки для сучасних міжнародних організацій. По-перше, необхідність реальних механізмів для забезпечення виконання рішень, що включають військову або економічну підтримку з боку держав-членів. Це підкреслює, що тільки декларативні зобов'язання не є достатніми для підтримки миру; важливо мати чіткі та ефективні протоколи, які дозволяють швидко реагувати на кризи. Задля того, щоб уникнути повторення помилок ЛН, сучасні організації повинні забезпечити систему, що дозволяє оперативно реагувати на агресію. Наприклад, це може включати створення спільних сил швидкого реагування або механізмів для економічних санкцій, що можуть бути активовані без зволікань. Крім того, важливо, щоб держави-учасниці були готові до співпраці і підтримки одне одного, що вимагатиме політичної волі та узгоджених дій. Досвід ЛН також вказує на необхідність активного залучення великих держав у процеси прийняття рішень, оскільки їх участь критично важлива для легітимізації і ефективності міжнародних заходів. Загалом, врахування цих

уроків може суттєво підвищити ефективність сучасних міжнародних організацій у їхньому прагненні забезпечити стабільність і мир у світі [7, с. 190].

По-друге, політична воля великих держав залишається критично важливою для успіху будь-якої міжнародної ініціативи. Взаємодія та співпраця між державами повинні бути в центрі уваги, щоб уникати конфліктів інтересів. Це передбачає активний діалог, дипломатичні зусилля та готовність до компромісів [7, с. 102].

Крім того, важливість системи колективної безпеки, яка забезпечує відповідальність і підтримує мир у світі, не може бути недооцінена. ЛН показала, що без спільних зусиль і готовності діяти, навіть найкращі ідеї можуть призвести до катастрофічних наслідків. Сучасні організації повинні постійно адаптуватися до нових викликів, враховуючи глобалізацію, технологічні зміни та нові загрози, такі як тероризм, кібербезпека і зміна клімату. Лише таким чином можна забезпечити справжню ефективність міжнародного співробітництва в підтримці миру та безпеки.

ЛН, незважаючи на своє важливе місце в історії міжнародних відносин, продемонструвала ряд суттєвих недоліків, які перешкоджали її успіху. Відсутність збройних сил, політичні розбіжності та недостатня підтримка великих держав призвели до її невдачі у підтримці миру. Ці недоліки мали глибокий вплив на формування нових міжнародних альянсів, таких як НАТО, які врахували уроки минулого. Створення НАТО з його колективною безпекою та зобов'язаннями стало відповіддю на виклики, які виявила Ліга Націй, і зумовило нову еру в міжнародній співпраці.

Досвід ЛН став основою для розуміння того, що ефективна міжнародна організація потребує не лише бажання держав підтримувати мир, але й наявності реальних механізмів для забезпечення цього миру. Неприпустимість агресії і відповідальність держав перед колективними зобов'язаннями стали важливими принципами, закладеними в основу НАТО. Це свідчить про те, що попередній досвід може стати цінним уроком для подальшого розвитку міжнародних відносин. Незважаючи на виклики, що залишилися, НАТО продовжує залишатися важливим елементом глобальної безпеки, демонструючи, що спільні зусилля можуть забезпечити стабільність у світі. ЛН, хоч і зазнала невдач, заклала основи для майбутніх ініціатив, які прагнуть зберегти мир у складному міжнародному середовищі.

Крім того, у сучасному світі, де глобалізація та технологічні зміни створюють нові загрози, уроки, отримані з історії ЛН, залишаються актуальними. Важливо, щоб міжнародні організації постійно адаптували свої механізми до змінюваних умов і потреб. Тільки через тісну співпрацю та взаєморозуміння між державами можливо досягти тривалого миру і стабільності. Наприклад, сучасні виклики, такі як міждержавні війни, кіберзагрози та екологічні катастрофи, вимагають нових форм колективних дій. Таким чином, аналізуючи минуле, ми можемо створити ефективні інструменти для вирішення проблем сьогодення та майбутнього.

Список використаних джерел

1. Каляев А. Історичні реалії та перспективи систем колективної безпеки у контексті безпекових імперативів державного управління // Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». 2015. № 42. С. 21–29.
2. League of Nations – international organization. Encyclopaedia Britannica. (n.d.). Retrieved from. URL: <https://www.britannica.com/topic/League-of-Nations> [in English].
3. Бруз В.С. ООН і врегулювання міжнародних конфліктів. К. : Либідь, 1995. 111 с.
4. Віднянський С.В. Чому та як Українська РСР стала однією з країн засновниць ООН Чому та як Українська РСР стала однією з країн-засновниць ООН (до 70-річчя Організації Об'єднаних Націй і членства в ній України) // Український історичний журнал. 2015. № 5. С. 172–185.

5. Байдін Ю. В. Ліга Націй та її роль у забезпеченні суверенітету держав-членів // Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2011. № 21. С. 190–199.
6. Миронюк Н.Д. Міжнародно-політичні аспекти створення Організації Об'єднаних Націй // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2008. №25. С. 54–63.
7. Колісніченко К. С. Ліга Націй у розвитку міжнародного права: монографія / за наук. ред. А. І. Дмитрієва. Одеса: Фенікс, 2011. 234 с.

Ірина ВЕРХОВЦЕВА

доктор історичних наук, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій

СІЛЬСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ В УМОВАХ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ЯК РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ЧИННИК

Нині, коли українці на полях боїв відстоюють своє право на фізичне існування й державний суверенітет у протидії тотальній російській агресії, суспільна значущість теми насамперед пов'язана із завданнями національної консолідації в опорі агресору. В науковому ракурсі вивчення проблеми сприяє осмисленню чинників Української революції 1917–1921 рр. (далі – Українська революція) – одного з ключових моментів вітчизняної новітньої історії, а також європейської кризи часів Великої війни 1914–1918 рр.

Вивчення процесу революціонізації українського села за умов Першої світової війни в контексті діяльності органів сільського самоврядування досі не стало трендом наукових студій, присвячених цій війні, хоча на окремі важливі аспекти проблеми тією чи іншою мірою вказано деякими радянськими й новітніми українськими дослідниками. Зокрема, слід згадати двотомник «Історія селянства Української РСР» (1967) [1], а також праці О. Реєнта й О. Сердюка [2; 3], у яких акцентовано на зростанні самоорганізації українського соціуму через загострення економічних і соціальних проблем на селі за умов війни, що загалом каталізувало піднесення опозиційних настроїв у ньому й, відповідно, суттєво збільшило селянську активність. У рамках цього проявилися, як наголошено істориками, нові явища вікового (зростання ролі невдоволеної земельною політикою в сільських громадах молоді, котра активізувалась на сільських сходах) та гендерного (посилення активності жінок у акціях опору) характеру. У роботах І. Верховцевої, присвячених селянському самоврядуванню в російській імперії, висвітлено стан цього управлінського інституту за умов Першої світової війни й наголошено, що впродовж військових років він перебував у стані кризи, зазнав впливу революційної агітації й напередодні 23 лютого 1917 р. переживав суттєві трансформації, що загалом сприяло радикальним змінам соціального становища села, його входженню в революцію [4; 5].

Науковій актуалізації теми в контексті необхідності її подальшого студіювання сприяє колективна монографія «Селянське республікотворення періоду Української революції 1917–1921 рр.» (2019 р.), яка стала помітним явищем у вітчизняних аграрних студіях останніх років [6]. У фокусі уваги науковців – самоврядні структури українського села, зокрема, так звані «селянські республіки», які масово проголошувались у 1917–1921 рр. Зрозуміло, що поява цих республік не могла стати спонтанним виявом «революційної творчості» народу, адже йдеться про усталені сільські управлінські практики, які не постали водночас – їх визрівання мало відбуватись попередніми десятиліттями. Саме тривале послуговування вказаними практиками в рамках досвіду такого урядування на базі самоврядних принципів його організації посприяло за умов революції 1917–1921 рр. усвідомленню мешканцями сільських громад себе як окремих «республік» – по суті, квазідержав з власними